

Toisin kokeminen ja toisin eläminen ihmisen kasvun ja sosiaalipedagogisen kasvatuksen ja ohjauksen haasteena

Voitto Kuosmanen

Tiivistelmä

Ihminen ratkaisee koko elämänsä ajan jännitettä, joka rakentuu hänen omien pyrkimystensä sekä yhteisöön ja yhteiskuntaan sopeutumisen välille. Jos ihminen sopeutuu liikaa yhteisön ajattelu- ja toimintatottumuksiin, hän menettää vapautensa ja mahdollisuutensa rakentaa itse valitsemaansa elämää. Jos ihminen haluaa vapautua ajatteluun ja toimintaansa rajoittavasta sopeuttamisesta, hänen on etsittävä ja löydettävä tie muutokseen. Jotta hän voi muuttaa elämäänsä, hänen on saatava kokemus toisin elämisestä. Kuinka toisin kokeminen ja toisin eläminen voisi olla mahdollista? Tässä tekstissä pohdin ihmisen pyrkimyksiä vapautua holhouksesta oman elämänsä eläjäksi sekä sosiaalipedagogisen kasvatuksen ja ohjauksen roolia sen mahdolliseksi tekemisessä. Toisin eläminen mahdollisuutta pohdin Jürgen Habermasin kehittämän ja Juhani Pietarisen täydentämän tiedonintressiteorian valossa.

Avainsanat: Sosiaalipedagoginen kasvatusta ja ohjaus, tietoisuus, sopeutuminen, vapautuminen

Abstract

A human being has to solve throughout her/his life the tension, which is built between her/his own individual aspirations and the need to adapt to the norms of the society. If adaptation goes too far, a person loses her/his freedom and opportunity to live the life of her/his own choice. If a person wants to liberate

herself/himself from the restricting control of society, she/he must find a way to transform her/his life. To change her/his life, a person must have experience of living in another way. How is experiencing and living in a different way made possible? In this text, I reflect the question of how to free oneself from the oppression of the society in order to live one's own life and what is the role of social-pedagogical education and guidance in making this possible? How to transform one's way of living, I reflect against the theory of knowledge interest invented by Jürgen Habermas with contribution by Juhani Pietarinen.

Key words: Social-pedagogical education and guidance, adaptation, liberation, knowledge interests (knowledge and human interests)

Johdanto

Jotta voi elää toisin, pitää kokea toisin, ja jotta voi kokea toisin, pitää elää toisin (Heidegger 2000). Tässä tekstissä pohdin sosiaalipedagogisen toiminnan yhteyttä ihmisen pyrkimyksiin ratkaista elämässään oleva jännite, joka rakentuu yhteiskuntaan sopeutumisen vaatimuksen ja ihmisen pyrkimyksen elää itse valitsemaansa elämää välille. Ihminen, yhteisöt ja yhteiskunta ovat jatkuvassa muutoksessa, siksi asian pohtiminen on tärkeää. Muutoksessa ihmiset ratkaisevat jatkuvasti tuota sopeutumisen ja vapautumisen jännitettä. Jos heidän ratkaisuisaansa toisin kokemisen ja toisin elämisen mahdollisuus – vapautuminen – pysyy esillä, he voivat vahvistua itseohjautuvina persoonina ja yhteiskunnan uudistajina. Jos ihmisen, ryhmän tai yhteisön elämästä katoaa vapautumisen horisontti, alkaa ihmisen ulkopuolinen ohjaus vahvistua ja persoona kuihtua – alkaa hidas henkinen ja sosiaalinen kuolema.

Tämän tarkastelun taustalla on humanistinen ihmiskäsitys, jossa ihmisenä olemisen ajattelen kutsuna täydempään ihmisyyteen ja jossa inhimillisen kasvun suunnaksi ajattelen tulemisen itsetietoiseksi subjektiksi ja persoonaksi, joka haluaa osallistua yhteiskuntaan, kykenee uudistamaan yhteiskuntaa, haluaa edistää toiminnallaan hyvää ja ottaa myös vastuun toiminnastaan (esim. Freire 2005, 43–44; Kurki 2000; 2002; Kuosmanen 2006). Sosiaalipedagoginen kasvatus ja ohjaus asetuvat tässä velvoittavan etiikan perustalta tapahtuvaksi toiminnaksi,

jossa pyrkimyksenä on auttaa ihmistä vapautumaan hänen ihmisyyttään tuhoavista tai kahlitsevista tekijöistä ja tukea ihmistä kehittymään omaa elämäänsä hallitsevaksi subjektiksi, joka on valmis kehittämään ihmisyytensä eri puolia (Freire 2005; Kuosmanen & Takkula 2014; Dalmaso & Kuosmanen 2008).

Näitä sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan ydinkysymyksiä minut ovat houkuttelleet pohtimaan mm. Paulo Freire, Paul Natorp, ek-sistenssifilosofit Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche ja Martin Heidegger, Frankfurtin koulukunnan ajattelijat Herbert Marcuse ja Jürgen Habermas sekä myös J.V. Snellman, Erik Ahlman ja Simone Weil.

Paulo Freiren teos *Pedagogik för förtryckta* (1972, suom. Sorrettujen pedagogiikka) nosti esiin kysymyksen ihmisen ideasta kutsuna täydempään ihmisyyteen, kysymyksen sorrosta sekä tietoisuuden ja toiminnan merkityksen sorrosta vapautumisessa. Paul Natorp haastoi pohtimaan yhteiskunnan uudistumista alhaalta ylöspäin kasvatuksen avulla. Sosiaalipedagogisesta kasvatuksesta Natorp ajatteli, että sen tarkoitus on vahvistaa ihmisen itsetietoisuuden ja tahdon kehitystä ja samalla tukea ihmisen kasvua moraalisuuteen ja täyteen ihmisyyteen sekä vahvistaa ihmisen tahtoa osallistua inhimillisen yhteisön rakentamiseen. Natorp toi sosiaalipedagogiseen pohdintaan myös Immanuel Kantin ajatuksen ihmisen elämästä vapauden ja välttämättömyyden maailmojen jännitteessä. (Natorp 1909; Hämäläinen 2001.)

Ihmisen pyrkimystä kohota tietoisuudessa ja tahdossa sopeutumisesta vapautumisen suuntaan ovat auttaneet pohtimaan Søren Kierkegaard (2001a; 2001b; Lehtinen 1990; Liehu 1989; Thielst 1999), Friedrich Nietzsche (1961; 1969; Kunnas 1981), J.V. Snellman (2000; 2001) sekä kirjoitukset personalistisesta sosiaalipedagogiikasta (esim. Kurki 2002). Frankfurtin koulun sosiaalifilosofit (esim. Marcuse 1969; Moisio 1999) ja Simone Weil (2007; Kuosmanen 2013) ovat kutsuneet pohtimaan ihmisenä olemisen kysymystä yliyksilöllistyvässä, teknistyvässä ja samanlaistavassa massayhteiskunnassa. Toisin kokemisen ja elämisen mahdollisuutta ajan hengen pihdeissä ovat pohtineet Erik Ahlman (1976) sekä Martin Heidegger (2000). Aika ja sen henki asettavat elämälle puitteet ja samalla sopeutumisvaatimuksia ihmiselle.

Ahlman ja Heidegger ovat haastaneet pohtimaan tietoisuuden merkitystä ihmisenä olemisessa.

Tiedon ja tietoisuuden kysymykset ovat sosiaalipedagogisessa kasvatuksessa tärkeitä ajan hengestä ja holhouksesta vapautumisen kannalta. Näiden kysymysten pohdintaan on erityisesti houkutellut Frankfurtin koulukunnan ajattelija Jürgen Habermas, joka tiedonintressiteoriassaan (1968; 1976) esitteli hallintaa, keskinäistä ymmärtämistä ja vapautumista palvelevat tiedon muodot.

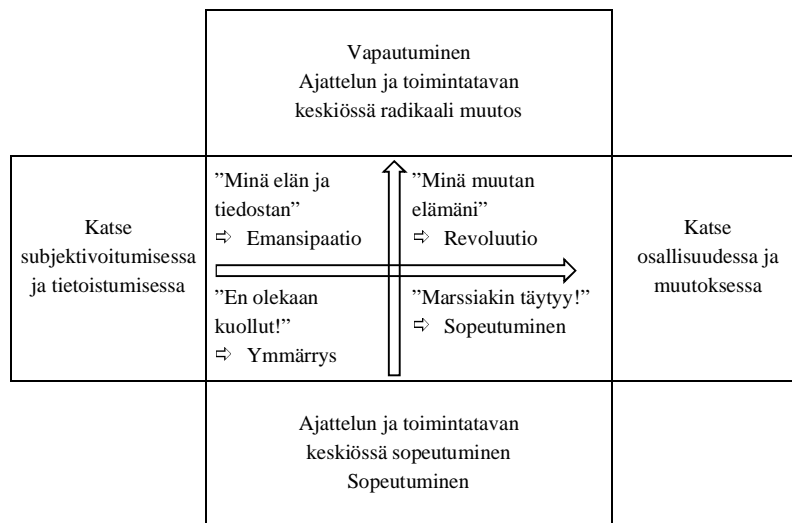
Retket noihin sosiaalipedagogisen ajattelun maisemiin ovat nostaneet esiin kysymyksiä, joita pohdin tässä tekstissä: Kuinka ihminen voi kasvaa itsetietoiseksi persoonaksi, joka omilla valinnoillaan uudistaa yhteiskuntaa, maailmassa, joka pyrkii saamaan ihmiset ajattelemaan samalla tavalla ja marssittamaan heitä samassa tahdissa? Kuinka sosiaalipedagoginen toiminta voisi tukea ihmistä hänen toisin kokemisen ja elämisen pyrkimyksissään, jotta ihminen voisi kasvaa vapaaksi ja vastuulliseksi persoonaksi?

Sopeutumisen ja vapautumisen kysymys sosiaalipedagogiikassa

Kun ihminen syntyy maailmaan, hän on utelias, hän haluaa tutkia maailmaa, ymmärtää sen ilmiöitä. Hän haluaa tietää, oppia ja kasvaa. Hän pyrkii vahvistumaan itsetietoisuudessaan ja haluaa lisää autonomiaa elämäänsä. Mutta jo pienen lapsen pyrkimyksiä vastaan asettuu maailma, joka haluaa luoda yhteiskuntaan ja elämään ennustettavuutta ja jatkuvuutta. Vastaan asettuu instituutioiden maailma, jonka järjestystä ylläpitämään ihminen kutsutaan. Jotta ihminen voi elää, opiskella ja tehdä työtä, sopeutuminen on tarpeellista. Jotta ihminen voisi kasvaa persoonaksi, itsetietoiseksi ja oman ymmärryksensä varassa eläväksi ihmiseksi, vapautuminen on välttämätöntä. J.V. Snellman kuvasi tätä ihmisen ja institutionaalisen maailman suhdetta prosessiksi, jossa sopeutuminen instituutioiden pakkoihin ja niistä vapautuminen alkaa perheestä ja jatkuu koulutusinstituutioissa, kunnes kansalaisyhteiskunnassa ihminen on vapautunut instituutioiden pakoista, kasvanut

itsetietoiseksi ja omaan vakaumukseen, jonka perustalta hän elämäänsään toimii. (Kuosmanen 2007; 2006; Snellman 2001; 2000.)

Ihmisillä on erilaisia virityksiä maailmassa oloon ja toimintaan (kuvio 1). Usein ihmisellä on itsellään, eri syistä, vahvoja sopeutumispyrkimyksiä, jotka saattavat laittaa sivuun tai tukahduttaa toisin elämiseen suuntaavan tahdon ja myös sammuttaa elämästä toisin elämisen toivon. Moni tyytyy instituutioiden asettamiin ajattelu- ja toimintatottumuksiin, haluaa marssia muiden mukana tarvitsematta hätkähtää ”en olekaan kuollut”-oivalluksen edessä, ja selviytyy oman elämänsä normikansalaisena ilman suurempia harmeja. Monelle eri syistä yhteiskunnasta pois suljetulle ja syrjään joutuneelle voi matka jo sopeutumiseen olla pitkä. Jos ei ole syytä herätä aamulla töihin, opiskelemaan, vapaaehtoistyöhön tai harrastuksiin menoa varten, kutsua yhteiskunnan normittamaan marssimaailmaan ei ole, eikä tahtoa siihen suuntaan tahdo viritä.

Kuvio 1. Sosiaalipedagoginen kasvatus ja ohjaus (Kuosmanen & Takkula 2014; Kuosmanen 1989; ks. Nivala & Ryynänen 2015; Payne 1997, 64; Eriksson 2015).

Ihmisen kasvussa sekä sitä tukevassa sosiaalipedagogisessa kasvatuksessa ja ohjauksessa katse on sopeuttamisen suunnasta vapautu-

misen suuntaan sekä tiedostamisen suunnasta toiminnan suuntaan. On tavallista, että ihminen voi juuttua sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen tilanteeseensa ja hänen on vaikea suunnata ajatuksensa ja katseensa toisin kokemisen ja elämisen mahdollisuuteen. Jotta pyrkimys vapautumiseen alkaisi, ihmisen on havahduttava tilanteeseensa. Ihmisen vapautuminen alkaa vasta sitten, kun hän tietoisesti ryhtyy loiftonemaan sopeutuneisuuden tilastaan, instituutioiden normeista, jotka hänen on ensin täytynyt omaksua ja ymmärtää (esim. Kuosmanen 2007; Snellman 2001; Rorty 1980, 360). Sosiaalipedagogiikan tehtävä tässä on tukea ihmistä hänen pyrkimyksissään tehdä irtiotto normikansalaisuudesta, hänen pyrkimyksissään vahvistaa itsekasvatuspotentiaaliaan sekä hänen pyrkimyksissään pitää elämässään toivon – toisin elämisen – horisonttia esillä.

Sosiaalipedagogisessa, ihmisen arvokkuutta ja inhimillistymistä vaalivassa kasvatuksessa ja ohjauksessa, katseen on hyvä suuntautua radikaaliin ajattelu- ja toimintatapojen muutokseen. Radikaalilla tarkoitan tässä yhteydessä käsitteen perusmerkitystä eli sitä, että kasvussa, kasvatuksessa ja ohjauksessa pyritään menemään juuriin (lat. radix) saakka, etsimään ja löytämään asioista ja ilmiöistä olennaisin ja merkityksellisin. Radikaaliin muutokseen suuntaava kasvu herättää ihmisen oman elämänsä mahdollisuuksien vierelle ja saa hänet har-kitsemaan revoluutiota elämässään. Näissä pyrkimyksissä ihmisyyden edistämiseen sitoutunut sosiaalipedagoginen toiminta asettuu tukemaan ihmisen pyrkimyksiä.

Vaikka täyteen ihmisyyteen kasvamisessa ja sitä tukevassa sosiaalipedagogisessa kasvatuksessa ja ohjauksessa katse suuntautuu kohti radikaalia muutosta, käytännön toiminnassa on ymmärrettävä ihmisen omat tarpeet ja tahto sekä hänen kasvamisen ja kehittymisen vaiheensa. Silloin, kun ihmisen autonomia ja tietoisuminen eivät ole yltäneet vielä vapauden ja itsetietoisuuden tasolle (ks. kuvio 2), kasvun ja kehittymisen tukemisessa sopeutumiseen liittyvät asiat ovat vielä esillä. Sitten, kun tietoisuus alkaa vapautua normielämän paino-lastista, ajattelun ja toiminnan maisemaan avautuu radikaali muutos. (Kuosmanen & Takkula 2014, 26.)

Tieto, tietoisuus, autonomia ja sosiaalipedagoginen kasvatus ja ohjaus

Tieto on avain prosesseihin, jotka antavat ihmiselle yhtäältä mahdollisuuden sopeutumiseen ja toisaalta vapautumiseen ajattelua ja toimintaa kahlitsevista jännitteistä. Tieto on tie tietoisuuteen. Jännitteiden tiedostaminen suuntaa katseen muutokseen, mutta ihmisen elämässä kukaan muu ei voi tehdä muutosta kuin ihminen itse (Hämäläinen & Kurki 1997, 49). Tieto ja tietoisuus eivät vielä riitä, vaan täytyy syntyä tahto muutokseen, toisin kokemiseen ja sitä myötä toisin elämiseen. Toisin kokemisen tahtominen herättää toivon, uskon siihen, että oman elämän muuttamisen lisäksi myös maailman voi muuttaa paremmaksi (Freire 2005; Hannula 2000; Gerhardt 1993).

Ihminen on luonnostaan utelias, tietoa hankkiva olento, joka elää ja toimii maailmassa tiedon varassa. Mitä tietoa ihminen tarvitsee ajattelunsa ja toimintansa perustaksi selviytyäkseen maailmassa? Miten tieto virittää ihmisen maailmassa oloon ja toimimaan maailmassa? Sulkeeko tieto hänet ulos maailmasta vai avaako tieto hänet maailmaan? Saako tieto ihmisessä liikkeelle pyrkimystä osallisuuteen vai syrjään vetäytymiseen? Virittääkö tieto ihmisen aktiivisuuteen vai passiivisuuteen?

Ihminen on utelias olento, joka tutkii maailmaa ja sen ilmiöitä tarkoituksena saada tietoa, joka auttaa häntä selviytymään (pysymään hengissä), sopeutumaan (toimimaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa) ja vapautumaan (tukahduttavista suhteista). Lisäksi ihminen hankkii tietoa, joka auttaa häntä ymmärtämään roolinsa ja merkityksensä osana itseään suuremmissa kertomuksissa (viisastuminen).

Ihmisen elämää varten tapahtuvasta tiedonhankinnasta löytyy helposti yhteys Jürgen Habermasin tiedonintressiteoriaan. Habermasin (1968; 1976) mukaan tutkimusta ja tiedonhankintaa ohjaa yhtäältä elämisen aineellisen perustan turvaaminen (tekninen tiedonintressi), toisaalta ihmisten keskinäisen ymmärtämisen ja itseymmärtämisen turvaaminen ja edistäminen (praktinen tiedonintressi) ja kolmanneksi pyrkimys päästä eroon ihmisen elämää kahlitsevista voimista (emansipatorinen tiedonintressi). Näiden intressien lisäksi tiedonhankintaa

ohjaa pyrkimys ymmärtää todellisuutta ja sen ilmiöitä, joka auttaa ihmistä rakentamaan maailmankuvaa ja elämäkatsomusta. Juhani Pietarinen käyttää tästä tiedonhankinnasta käsitettä metafyyminen tiedonintressi. (Pietarinen 2002, 64.)

Kun ihminen etsii tietoa, tiedolla on yhteys hänen tietoisuuteensa ja autonomiaansa (tässä erityisesti: kuinka vapaa ihminen on tekemään valintoja). Tietoisuuden alhaisin taso on maaginen, varmaan ja kyseenalaistamattomaan tietoon perustuva tietoisuus. Korkein taso on kriittiseen ajatteluun perustuva, itsetietoinen ja reflektiivinen tietoisuus. Väliin sijoittuvat ”musta tuntuu” -tiedon perustalle rakentuva naiivi tietoisuus sekä massaihminen normitietoon perustuva masinoitu tai fanaattinen tietoisuus. (Freire 1973; Kuosmanen & Takkula 2014, 25; Suoranta 2005, 43.)

Autonomian alhaisimmalla tasolla ihmisellä ei ole valinnan mahdollisuuksia. Hänen ajatteluaan ja toimintaansa ohjaavat yhteisön asettamat ”mykät pakot”. Seuraavaa tasoa voisi kuvata näennäisen autonomian tasoksi, jossa ihmisellä on mahdollisuus sopeutua annettuihin olosuhteisiin. Korkeampaa tasoa voisi kuvata hilpeän robotin vapaudeksi: valinnan mahdollisuuksia on, mutta todelliset valinnat on tehty jo ennen kuin ihminen pääsee itse tekemään valintoja. Korkeinta autonomian tasoa voisi kuvata vapaudeksi. Sillä tasolla ihminen tietää tarpeensa ja tekee valinnat itse.

Ihminen rakentaa tietoisuuttaan ja autonomiaansa läpi elämänsä. Tieto, tietoisuus ja autonomia ovat jatkuvasti kehittyviä ja toisiinsa yhteydessä olevia prosesseja, joista ihminen voi olla tietoinen tai sitten ei. Kuten kuvioista 2 näkyy, tietoisuuden ja autonomian välille voidaan ajatella vastaavuus: Aito–Itsetietoinen, Epäaito–Masinoitu, Näennäinen–Naiivi sekä Sidottu–Varma. Sosiaalipedagogisessa toiminnassa pyrkimys on auttaa ihmistä tiedostamaan näiden yhteydet ja pyytää häntä arvioimaan, olisiko hänellä tarvetta vapautumiseen.

		SOSIAALIPEDAGOGINEN KASVATUS JA OHJAUS			
		Auttaa sopeutumaan	Auttaa ymmärtämään	Auttaa vapautumaan	Auttaa näkemään
AUTONOMIAN TASO	Aito (vapaa)	Selviytymistä lisäävä tieto (tekninen)			Viisastumista rakentava tieto (metafyysinen)
	Epäaito (hilpeä robotti)				Vapautumista edistävä tieto (emansipatorinen)
	Näennäinen (sopeutuva)				Sopeutumista lisäävä tieto (hermeneuttinen)
	Mykät pakot (sidottu)				
		Varma (kohtalo)	Naiivi (musta tuntuu)	Masinoitu (osa massaa)	Itsetietoinen (kriittinen)
TIETOISUUDEN TASO					

Kuvio 2. Tieto, tietoisuus, autonomia ja sosiaalipedagoginen kasvatus ja ohjaus

Miten sosiaalipedagogisella otteella toimiva voi auttaa ihmistä hänen vapautumispyrkimyksissään? Tietoisuuden ja autonomian alimmalla tasolla kasvattajan ja ohjaajan tehtävä on houkutella turvallisia muutoksia hänen ajatteluunsa ja toimintaansa. Seuraavalla tasolla tehtävä on herätellä ihmistä ajattelemaan vaihtoehtoja. Toiseksi korkeimmalla, massaan hukkuvan, sääntöjä seuraavan normikansalaisen tasolla, tehtävä on herätellä ihmistä omien kysymysten tekemiseen. Korkeimmalla tietoisuuden ja autonomian tasolla kasvattaja ja ohjaaja vapautuvat tehtävästään, koska tällä tasolla ihminen kykenee kriittisesti tarkastelemaan elämäänsä ja tekemään elämässään ratkaisuja itse.

Yleisesti voisi ajatella, että kasvattaja tai ohjaaja valitsee tilanteeseen sopivan työotteen sekä pohtii, minkälaista uteliaisuutta tietoon hän tahtoo saada ihmisessä heräämään. Silloin, kun ihminen, ryhmä tai yhteisö ei oikein saa otetta arjesta, arjen rytmistä ja toimeentulosta, sosiaalipedagogi auttaa ihmistä tutkimaan arkea ja etsimään sieltä tietoa, joka auttaa selviytymisessä. Toiminnan tavoite on lisätä elämän hallintaa ja ennustettavuutta. Katse kohdistetaan tietoon, jolla on

instrumentaalinen eli välineellinen luonne. Silloin, kun jumeja ja hankauksia on ihmisten keskinäisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa, kasvattaja ja ohjaaja tukevat ihmisiä etsimään tietoa, joka auttaa heitä ymmärtämään inhimillisiä merkityksiä, tulkitsemaan niitä sekä toimimaan niin, että toimijoiden välille rakentuu kommunikaatioyhteyksiä. Silloin, kun ihmisten elämässä on sellaisia valta- ja alistussuhteita sekä riippuvuuksia, jotka estävät heidän toimintaansa, sosiaalipedagogin toiminnassa katse suuntautuu sellaisen tiedon etsintään, joka antaa välineitä riippuvuus-, alistus- tms. suhteista vapautumiseen. (Kuosmanen 2010; 2009, 238–239; vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 39–43.)

Silloin, kun ihminen haluaa vapautua sopeutumisen taakasta, hänen on hyvä pohtia myös maailmassaolemiseensa liittyviä kysymyksiä. Kuka minä olen? Mihin minä kuulun? Mitä minä haluan? Mitä haluan muuttaa? Mikä juttu tämä elämä on? Mikä on suuri tarina, jossa olen mukana? Mikä on oma roolini siinä tarinassa? Jos ihminen ei näitä kysymyksiä luontaisesti pohdi, kasvattajan ja ohjaajan on hyvä herätellä näiden kysymysten pohdintaan. Vastausten etsiminen kysymyksiin auttaa ihmistä elämänsä katsomuksen ja siinä sivussa viisauden rakentamiseen elämänsä ohjenuoraksi.

Sopeutumisesta vapautumiseen ja tietoisuudesta toimintaan

Kulttuurin eetos ei aina tue, eivätkä yhteiskunnan laitokset perheestä korkeakouluun aina onnistu tukemaan ihmisissä olevaa pyrkimystä vahvistua toisin kokemisen ja toisin elämisen pyrkimyksissä. Nykyinen teknoliberaali kulttuuri tarjoaa ihmiselle helposti kulluttajan ja iloisen robotin (Kuosmanen 2008; Marcuse 1969) roolin. Siksi kasvattajan ja ohjaajan on hyvä olla hereillä ja aktiivisesti tukea ihmisten itsekasvatuspotentiaalin ja vapauden vahvistamispyrkimyksiä. Ajattelun ja toiminnan viriäminen toisin kokemisen ja toisin elämisen suuntaan herättelee esiin myös toivon, joka voi hyvin työntää loitolle hiljaisen toivottomuuden kulttuuria ja kyynisyyttä.

Ihmisen pyrkimyksissä vapautua liiallisesta sopeutumisesta – holhouksesta – on kysymys uuden tiedon hankinnasta sekä pyrkimyksestä saavuttaa ajattelussa korkeampi tietoisuuden tila ja toiminnassa lisää autonomiaa. Näissä asioissa sosiaalipedagogisesti toimivan tehtävä, oli hän vanhempi, kasvattaja, ohjaaja, opettaja tai kuka tahansa, on toimia niin, että ihmisessä herännyt halu tietämiseen ja tahto muutokseen ei sammuu. On myös suotava ihmisille, jotka pyrkivät kehittämään ihmisyytensä eri puolia, mahdollisuus tehdä jatkuvia vallankumouksia omassa elämässään – jos he sitä tahtovat.

Elämässä ihmiset kulkevat samaa matkaa ja ratkovat samoja tietoon, tiedostamiseen, autonomiaan, sopeutumiseen ja vapautumiseen liittyviä pulmia. Pyrkimys vapautumiseen koskettaa jokaista ihmistä, myös sosiaalipedagogisesti orientoitunutta kasvattajaa ja ohjaajaa sekä erityisesti vaikeuksiin joutuneita ihmisiä. Jos ihmisen elämän maisemasta katoaa toisin elämisen mahdollisuus, alkaa hidas kuolema. Jos toisin elämisen mahdollisuus on läsnä elämässä, ihmisen ajattelussa ja toiminnassa on tilaa kriittisille pyrkimyksille ja vapaudelle. Myös ymmärrys omasta roolista ja tehtävästä osana suurempaa tarinaa voi olla kirkkaampi.

Lähteet

- Ahlman, E. 1976. Kulttuurin perustekijöitä. Kulttuurifilosofisia tarkasteluja. Jyväskylä: Gummerus.
- DalMaso, R. & Kuosmanen, V. 2008. Subjektiuden ja emansipaation edistäminen on 2000-luvun sosionomin sosiaalipedagogisen ammatin ja työn ydintä. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, 35–48. Saatavissa http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf (haettu 12.6.2015).
- Eriksson, L. 2015. Understandings of social pedagogy. Luento 9.4.2015. Sosiaalipedagogiikan päivät. Tampere.
- Freire, P. 1972. *Pedagogik för förtryckta*. Stockholm: Gummessons.
- Freire, P. 1973. *Education for Critical Consciousness*. New York: Continuum.
- Freire, P. 2005. *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.

- Gerhardt, H-P. 1993. Paulo Freire (1921–). Prospects: quarterly review of education 23 (3/4), 439–458.
- Habermas, J. 1968. Erkenntnis und Interesse. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Habermas, J. 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa R. Tuomela & I. Patoluoto (toim.) Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet. Osa I. Helsinki: Gaudeamus, 123–141.
- Hannula, A. 2000. Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa. Systemaattinen analyysi sorrettujen pedagogiikasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 167. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/hannula/tiedosta.pdf> (haettu 12.6.2015).
- Heidegger, M. 2000. Oleminen ja aika. Tampere: Vastapaino.
- Hämäläinen, J. 2001. Paul Natorp – Sosiaalipedagogiikan teorian jättiläinen. Teoksessa R. Huhmarniemi, S. Skinnari & J. Tähtinen (toim.) Platoniasta transmodernismiin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen. Kasvatusalan tutkimuksia-Research in Educational Sciences 2. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura. 203–229.
- Hämäläinen, J. & Kurki L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Kierkegaard, S. 2001a. Pelko ja vavistus. Porvoo: WSOY.
- Kierkegaard, S. 2001b. Toisto. Jyväskylä: Atena.
- Kunnas, T. 1981. Nietzsche – Zarathustran varjo. Helsinki: Otava.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Kuosmanen, V. 1989. Tiedonintressit sosiaalikasvattajan työorientaationa. Moniste. Sosiaalikasvattajakoulutus. Kemin sosiaalialan oppilaitos.
- Kuosmanen, V. 2006. Ihminen on se miksi hän itsensä tekee – J.V. Snellmanin kasvatustieteellisen systeemin jäljillä. AGON 5 (1), 10–16. Saatavissa <http://agon.fi/pdf/AGON-10-2006-1.pdf> (haettu 12.6.2015).
- Kuosmanen, V. 2007. Pakeneeko siveellinen maailmanjärjestys itseän syventyvää yksilöä? – Itsetietoisuudessa kohoamisen mahdollisuudesta Snellmanin Persoonallisuuden idea teoksen valossa. Teoksessa J. Ristaniemi (toim.) Aate ja arki. J.V. Snellmanin elävä perintö. Lapin yliopiston menetelmätieteen laitoksen raportteja, esseitä ja työpapereita 8/Filosofia/Symposiumitekstejä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 67–94.

- Kuosmanen, V. 2008. Mitä tapahtuu, kun eetos vaihtuu? Hyvinvointietoksesta kohti teknoliberaalin eetoksen jälkeistä ajan henkeä. *AGON* 7 (1), 6–10. Saatavissa <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=93e36fa6-94e0-444d-961d-4544791fbb17> (haettu 14.6.2015).
- Kuosmanen, V. 2009. Sosiaalinen ja eettinen ovat joutuneet ahdinkoon markkinahenkistyneessä PALVELUtaloudessa? – Katseita sosiaalialan yrittämiseen sekä sosiaalialan yrittäjäksi kasvamiseen ammattikorkeakouluissa. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) *Sosionomilta eivät hommat lopu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu*, 230–245. Saatavissa http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf (haettu 12.6.2015).
- Kuosmanen, V. 2010. Kasvatus yhteisöllisyyteen markkinatalouden oloissa. Teoksessa V. Kuosmanen (toim.) *Kohti ihmistä kunnioittavaa maailmaa. Katseita ihmiseen ja ihmiseksi kasvamisen maisemaan. Omakustanne*, 152–166. Saatavissa <http://www3.tokem.fi/hku/vkuosmanen/Voitto%20Kuosmanen%202010%20Kohti%20ihmist%C3%A4%20kunnioittavaa%20maailmaa.pdf> (haettu 14.6.2015).
- Kuosmanen, V. 2013. Ihminen haluaisi tanssia maailman kanssa – Vastaako Minervan pöllö kutsuun vai jääkö seinäruusuksi? Teoksessa N. Nikkonen (toim.) *Arktinen eetos. Rovaniemi: Pohjoinen filosofiyhdistys AGON ry*, 139–155.
- Kuosmanen, V. & Takkula, T. 2014. *Opas käytännön opiskelun ohjaukseen ja ohjaajana kehittymiseen – Erityisesti sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien koulutuksessa. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja B. Raportit ja selvitykset 6/2014. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu*. Saatavissa <https://www.theseus.fi/handle/10024/79637> (haettu 12.6.2015).
- Lehtinen, T. 1990. *Søren Kierkegaard: Intohimon, ahdistuksen ja huumorin filosofi*. Helsinki: Kirjapaja.
- Liehu, H. 1989. *Søren Kierkegaardin teoria ihmisen eksistenssitasoista. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja, 2*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Marcuse, H. 1969. *Yksiulotteinen ihminen*. Tapiola: Weiling–Göös.
- Moisio, O-P. (toim.) 1999. *Kritiikin lupaus: Näkökulmia Frankfurtin koulun kriittiseen teoriaan. SoPhi 29. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto*.
- Natorp, P. 1909. *Sozialpädagogik. Theorie der Willenerziehung auf der Grundlage der Gemeinschaft. Dritte vermehrte Auflage*. Stuttgart: Fr. Frommans Verlag.

- Nietzsche, F. 1961. Näin puhui Zarathustra: Kirja kaikille eikä kenellekään. Helsinki: Otava.
- Nietzsche, F. 1969. Moraalin alkuperästä: Pamfletti. Helsinki: Otava.
- Nivala, E. & Ryyänen, S. 2015. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta. Luento 10.4.2015. Sosiaalipedagogiikan päivät. Saatavissa http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/wp-content/uploads/2015/04/SPP2015_Nivala_Ryyanen-ID-5067.pdf (haettu 14.6.2015).
- Payne, M. 1997. Modern Social Work Theory. Second edition. London: Macmillan.
- Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa S. Karjalainen, V. Launis, R. Pelkonen & J. Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.
- Rorty, R. 1980. Philosophy and the Mirror of Nature. Oxford: Basil Blackwell.
- Snellman, J. V. 2000. Akateemisesta opiskelusta. Teoksessa R. Savolainen, S. Linnavalli & J. Selovuori (toim.) J.V. Snellman. Kootut teokset 2. Helsinki: Opetusministeriö, 452–473.
- Snellman, J. V. 2001. Persoonallisuuden idean spekulatiivisen kehittelyn yritys. Teoksessa R. Savolainen, S. Linnavalli & J. Selovuori (toim.) J.V. Snellman. Kootut teokset 3. Helsinki: Opetusministeriö, 59–228.
- Suoranta, Juha 2005. Radikaali kasvatus. Kohti kasvatuksen poliittista sosiologiaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Thielst, P. 1999. Elämä ymmärretään taaksepäin, mutta se täytyy elää eteenpäin: Kertomus Søren Kierkegaardista. Helsinki, Porvoo, Juva: WSOY.
- Weil, S. 2007. Juurtuminen. Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.